

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cursus Theologico-Moralis

Ad usum Tyronum elucubratus, Et in Quotidianis Prælectionibus

Quoad ea, quæ Moralis Theologia disputat de Legibus, de Præceptis
Decalogi, de Restitutione, ac de Contractibus

Viva, Domenico

Patavii, 1723

Art. II. De Operibus forensibus vetitis die festo.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40673

ptum non intermittunt : Necnon qui iter incipiunt die festo , postquam Sacerdo interfuerunt , comitantibus mulis onustis supellectili, viaticis, &c. Immo Dian. part. 1. tract. 1. resol. 36. putat, raro in praxi dictos muliones peccare mortaliter, quia in iis oneribus ligandis, vel imponendis tempus notabile non infumunt; unde ratione parvitatıs materia a mortali excusantur; Docetque ibidem cum Filiiuc. , spatium duarum horarum non esse tempus notabile. Rodriq. demum apud Trull. excusat hujusmodi muliones, qui hoc habent ex officio, tum quia concurrere videtur aliqua necessitas, & utilitas Reipublicae; tum quia ita consuetudine est receptum.

X. Idem dicendum de iis, qui utuntur pistrino; nam ubi necessitas, vel consuetudo habetur, procul dubio licet molere: Si autem necessitas, aut consuetudo absit, ex Sanch. licitum est molere mola, quae vento, vel aqua circumagitur, quia id sine labore hominum fit; Negat vero licitum esse molere pistrino, seu mola, quae ab animantibus circumfertur, quia in eo magnus labor, & occupatio haberi solet. Quare bene Tambur. docet, quod si quando animal est tam bene instructum, ut sine notabili hominis ministerio suum munus obeat, die festo pistrino molere non sit mortale, Necus vero si saepius equus sit alligandus, & solvendus, aut si cum eo male instructo saepe incedendum sit, stimulando illum voce, & baculo, vel si mola non raro sit obvertenda, quia sic labor servilis non modicus intercederet.

Propter eandem rationem Filiiuc. excusat opus distillandi aliquod simplex, vel mixtum, si in eo exigua corporis fatigatio impenditur. Et Tambur. non audet damnare foeminas, quae frumentum cribro jam eventilatum manibus purgant a quibusdam mi-

nutis ramentis, cum modicissima applicationis sit talis occupatio; unde etiam recreationis causa ab honestis foeminis excipi solet.

XI. Quaritur secundo, An sicut licitum est animanti injungere die festo opus servile; ita liceat idem injungere Turcis, & aliis, qui Ecclesiae legibus non subduntur, eo modo, quo licitum est iisdem ministrare carnes die veneris?

Respondeo, nonnullos apud Dian. part. 5. tract. 14. resol. 7. negare; quia non videtur diem festum more humano sanctificare, qui quamvis ipse quiescat, servis tamen ratione utentibus opera servilia injungit; unde quamvis non peccet infidelis, qui ea opera exercet, peccat tamen fidelis, qui illum ad ea inducit. Verum quia Laym. lib. 1. tract. 4. cap. 9. concedit perpetuo amentibus posse opera servilia injungi diebus festis, putat Dian. loc. cit. & Tambur. non improbabiler, quod propter parem, immo majorem rationem, possint eadem infidelibus injungi, ut diximus quaest. 1. art. 3. Quibus autem de causis opera servilia aliquando liceant die festo, dicemus art. sequenti.

ARTICULUS II.

De Operibus forensibus vetitis die festo.

- I. Prohibetur die festo Mercatus, Judicium forense, & Juramentum.
- II. Nomine mercatus veniunt Nundinae universales, & particulares, necnon actus mercandi. Quid tamen permittitur ex consuetudine?
- III. Nomine Judicii forensis venit strepitus judicialis; ita ut actus judiciales sint invalidi, nisi necessitas, aut pietas aliud suadeat.
- IV. Sententia excommunicationis nec irritatur, nec prohibetur; Sicut neque

que alia sententia, & actiones, qua
strepitum judicalem non requirunt:
Probabilis tamen licita est Appel-
latio.

V. Nomine Juramenti, quod prohibetur
die festo, venit juramentum judi-
ciale, quod fit pro rebus tempora-
libus.

VI. Pluribus de causis aut licent opera
forensia, ac servilia die festo, aut
non est mortale ea exercere; Prae-
sertim ratione necessitatis, consue-
tudinis, dispensationis, aut parvi-
tatis materia.

VII. Quid de sutoribus laborantibus die
festo?

VIII. In dubio an detur necessitas, aut
consuetudo approbata, petenda est
dispensatio: Secus tamen si proba-
bile sit dari necessitatem, aut con-
suetudinem, & scandalum vitetur.

IX. Est sufficiens causa excusans timor
gravis damni, & amissio ingen-
tis lucri.

X. Num possit quis ad otium vitandum
laborare, saltem ad sublevandam
alicujus gravem necessitatem? Num
possint ea fieri die festo, qua ad cul-
tum divinum spectant?

XI. Quanam sit parvitas materiae in o-
peribus servilibus; quanam in fo-
rensibus, qua a mortali excuset?

XII. Plurimi ex consuetudine a Docto-
ribus excusantur. Quid de barbi-
tonforibus, & sutoribus? Quid si
de consuetudine dubitetur?

XIII. Demum excusat dispensatio, quam
data justa causa potest etiam Vica-
rius Generalis ex speciali mandato
concedere; Immo etiam Parochus;
qui potest etiam in jejuniis dispen-
sare. Praelati Regulares dispensare
possunt cum subditis suis, non cum
famulis secularibus.

I. **Q**uæritur primo, Quanam ope-
ra forensia die festo prohi-
beantur?

Respondeo, in cap. *Omnes dies*,
de feriis, prohiberi sub hoc genere
mercatum, judicium forense, & ju-
ramentum; quia quamvis istæ actio-
nes serviles non sint, multum tamen
distrahunt, & impediunt vacationem
rebus divinis.

Primo itaque prohibetur Mercatus,
quo nomine tria possunt intelligi, Pri-
mo, Nundinæ universales, vulgo dic-
tæ *Fiera*; quæ semel, aut bis in an-
no celebrari solent. Secundo, Nun-
dinæ particulares de quibusdam rebus
usualibus, vulgo dictæ *Mercato*, quæ
semel, vel bis in hebdomada habentur.
Tertio, ipse actus mercandi, id-
est emptiones, & venditiones rerum.

II. Porro Nundinæ universales ex
consuetudine jam recepta etiam die
festo nunc celebrantur. Nundinæ par-
ticulares ex Pal. alicubi non permit-
tuntur die festo; esto in aliquibus lo-
cis ex consuetudine permittantur; Un-
de mos patrius servandus est. Demum
actus mercandi, seu contractus em-
ptionum, quamvis die festo prohibe-
antur, tamen consuetudo magna ex
parte hanc etiam legem abrogavit;
quamvis hujusmodi contractus propter
reverentiam festi soleant non quasi in
publico fieri, sed semiclausis officina-
rum januis, soleantque Episcopi pro-
hibere, ne ea fiant nondum facta con-
cione. Consuetudo itaque ubilibet ser-
vanda est.

III. Secundo, prohibetur judicium
forense; quod etiam dicitur Placitum,
& Strepitus judicialis. Unde prohibe-
tur primo citatio partis; sub qua ve-
nit mandatum judicis de citando reo,
& hujus mandati executio. Secundo,
formatio processus, seu cognitio cau-
sæ; sub qua venit interpositio jurisju-
randi, & depositio testium. Tertio,
sententia, & sententiæ executio tam
in causis criminalibus, quam in civi-
libus; itaut istæ actiones non solum
sint illicitæ, sed etiam invalidæ etiam
in

in tribunali Ecclesiastico; nisi tamen necessitas urgeat, aut pietas aliter suadeat; ut habetur expresse in *cap. ult. de feriis*: Verbi gratia, si expediat captum ob sceleris notorii gravitatem statim sine processu damnari; vel si periculum timeatur, ne justitia impediatur; vel si ita postulet conditio belli, aut bonum Reipublicæ: Ob quam rationem potest publice executioni mandari sententia criminalis, ut fit in tribunalibus Sanctæ Inquisitionis.

IV. Dubium est, An prohibeatur etiam, & irritetur sententia excommunicationis, suspensionis, vel interdicti?

Respondeo, communiter cum Pal. punct. 7. contra nonnullos negari; ubi tamen hujusmodi sententiæ non requirunt causæ cognitionem. Ratio est, quia solum prohibetur die festo strepitus judicialis; Et consequenter sententiæ, quæ sine strepitu judiciali feruntur, seu quæ causæ cognitionem non requirunt, non prohibentur; ut patet in absolute ab excommunicatione, in dispensationibus, privilegiis, provisionibus, collationibus beneficiorum, & aliis actibus voluntariæ jurisdictionis, qui permittuntur, quia sine strepitu judiciali fiunt. Licitum etiam est die festo adoptare, emancipare, manumittere, advocatum consulere, apud judicem totam causam deferre, ut ea probe cognita sententiam commodius ferat, testamenta conficere, contractus celebrare, & alia hujusmodi, quæ dictum strepitum non requirunt.

Difficultas est de Appellatione, an ea liceat die festo?

Suar., & Reginald. negant, quia pertinet ad actus judiciales; Bonac. affirmat, quia instituta est ad sui defensionem, & fit sine magno strepitu, & consuetudine jam recepta permittitur.

V. Tertio demum prohibetur jura-

mentum, hoc est judiciale; quod pro rebus temporalibus fit, non vero quod fit pro spiritualibus; ut notat D. Th. 2. 2. quæst. 89. art. 10. Unde licita sunt juramenta solemnia, & publica, quæ præstantur Inquisitoribus ab iis, qui reconciliantur; Necnon juramenta, quibus confirmantur contractus permissi die festo.

VI. Queritur secundo, Quibus de causis liceant die festo opera prohibita non solum forensia, sed etiam servilia?

Respondeo, pluribus de causis aut licere, aut non esse mortale ea peragere. Causæ autem sunt, Primo necessitas, ad quam reducitur Obedientia, Utilitas, Pietas, & Religio, seu cultus divinus. Secundo, brevitatis temporis. Tertio, Consuetudo. Quarto, dispensatio.

Primo itaque excusat necessitas sive propria, sive aliena, tam spiritualis, quam temporalis, quia Ecclesia non obligat cum tanto onere, nec requiritur, quod necessitas sit maxima, quamvis non debeat esse modica.

Hinc primo permittuntur opera servilia pauperibus, si ad se, vel suos alendos laborare debent; dummodo id fiat sine scandalo.

Secundo, licet cibos coquere, & panem necessarium conficere, ac fructus ad necessarium usum colligere: Parare autem superflua ad cibum, & potum, & ad delectationem, verbi gratia colligendo fructus eodem die, ut integriores sint, coquere quotidie panem, ut mollior vendatur, animalia excoriare, &c., permittitur non ex necessitate, sed ex consuetudine, ut notat Pal. tom. 2. disp. 1. de observatione festorum punct. 10., & Azor. tom. 2. lib. 1. cap. 27.; Quamvis communius Doctores non excusent Pistorum, qui possunt pridie festi coquere panem necessarium, si ad diem festum differant.

VII. Tertio, licet metere, vindemiam facere, ferere, arare, messem colligere, &c., quando est periculum pluviae, aut alterius impedimenti.

Quarto, licet Sutori suere vestes, quando bona fide absolvi non possunt diebus profectis, si ad usum expectant, qui eas commiserunt; Immo advertit Suar. tom. 1. de Relig. tract. 2. lib. 2. cap. 21., quod si quando opera servilia pridie fieri poterant, & cum culpa ad diem festum differuntur, adhuc possint deinde sine novo peccato fieri die festo, si sint necessaria.

Quinto, excusantur Pharmacopola, Medici, Chirurghi, modo conficiant medicinas pro eo die necessarias; Sicuti etiam milites, qui foveas, vel aggeres struunt, aut muros aedificant pro defensione Reipublicae; Et ferrarii, qui ferreas laminas equis imponunt ob necessitatem iter agentium; Necnon qui pontes, & vias reficiunt, quando sine magno incommodo differri non possunt: Excusantur etiam navigantes, modo non incipiant navigationem die festo sine magna necessitate, ut supra diximus de mulionibus; Qui vero navi, vel phaselo iter agunt, possunt ex consuetudine incipere navigationem die festo.

VIII. Sexto, qui ad publicam laetitiam in adventu Principis, aut ex causa victoriae, aut nuptiarum struunt theatra, arcus triumphales, libreas, &c., dummodo non potuerint praevenire; hoc enim fert ipsa etiam consuetudo. Quod si quando dubium est de necessitate, aut de consuetudine approbata, petenda est dispensatio, ut notat Sanch., quia stat in possessione praecipuum; Secus vero si probabile sit dari sufficientem necessitatem, aut consuetudinem approbatam, & scandalum declinetur.

IX. Septimo, universim licita sunt opera servilia, quoties ex illorum omissione grave damnum sequeretur,

ut accidit in decoctione calcis, vitri, laterum, saponis, & in tinctura lanae. Immo ex Leand., & aliis, coctores ferri, & vitri etiam die festo possunt tale opus incipere. Hac de causa ex necessitate potius, quam ex obedientia licitum est famulis laborare ob timorem, ne a dominis dimittantur, si non obtemperent, & sic cogantur pauperem pati; quamvis domini id imperantes a culpa non sint immunes: Sicut etiam licitum est filiis, uxori, & aliis personis subiectis laborare, si ad id compellantur, quando renuere non possunt sine timore gravis damni, aut gravis indignationis, modo id non praecipiat in contemptum festi.

Adde ex Dian. part. 2. tract. 15. resol. 34., & Sanch. contra Suar., & Pal. etiam ea opera licere ob magnam utilitatem, videlicet si aliter ingens lucrum amitteretur; quia amissio magni lucri damnum est; & ideo permittitur piscatio halecum, tynnorum, & similium piscium, qui brevi tempore excurrunt.

X. Octavo; Quamvis raro accidat ex Pal. laborandi necessitas ad vitandum otium, quod ferat periculum peccandi; at si accidat casus, licitum est laborare: Et licet Sylvest., Sa, Pelliz. apud Tambur. putent, licitum esse aequaliter laborare praecise ad otium vitandum, hoc tamen communiter non admittitur, cum possit aliis viis facile otio occurrere sine violatione praecipui. Si quis tamen ad otium vitandum velit laborare, uti posset consilio Tamburini, qui permittit laborem ad sublevandam miseriam alicujus pauperis determinati existentis in gravi necessitate, hoc est in periculo moraliter certo gravis damni sive in corpore, sive in honore, sive in bonis suis, in qua necessitate multi pauperes aegroti versantur; Vel posset laborare conficiendo ornamenta necessaria pertinentia ad cultum divinum, quibus

caret aliqua determinata Ecclesia nimis pauper. Ratio est, quia si potest pauper existens in gravi necessitate ipse pro se laborare, poterit etiam alius laborare pro ipso.

Nono, excusat necessitas ratione pietatis debita proximo; unde licitum est sepelire mortuos, inservire infirmis, vestire nudos, &c. Dubium tamen est, an sola pietas sine necessitate excuset? Affirmant Sylvest., & alii apud Sanch., & Trull. lib. 3. cap. 1. dub. 10., necnon Palat., Perez, qui apud Dian. part. 4. tract. 4. resol. 122. docent, licitum esse laborare die festo ad faciendam eleemosynam. Ratio est, quia si causa pietatis permittuntur die festo opera forensia, quidni & servilia? Quam sententiam Sanch. lib. 1. cap. 2. dub. 33. putat probabilem. Sed communior, & probabilior sententia est in oppositum.

Decimo, excusat necessitas ratione Religionis, seu cultus divini; unde licet altaria ornare, Ecclesiam vertere, & parare, hostias conficere. Quod si hæc potuissent die profesto fieri, probabile est ex Suar., & Tolet. non esse mortale ad diem festum differre, propter propinquitatem, quam habent cum rebus sacris. Quod etiam docet Fagund., si via parentur ad processiones: Secus vero si scienter tabulata ad videndas processiones fierent die festo, quando pridie fieri poterant, cum non habeant tantam propinquitatem cum rebus sacris: Quamvis si pridie non fuerint facta propter aliquod impedimentum, possunt die festo fieri sine culpa, quia sic concedit hic & nunc cultus divinus.

Hinc docet Tambur., sepulchra, præsèpia, & moles artificiosas ad exponendam Eucharistiam, sicut etiam scenas ad repræsèntationem sacram, posse sine mortali die festo fieri, quamvis potuissent fieri die profesto; quia propinquitatem habent cum rebus sa-

cris, non secus ac parare vias ad processiones: sed ne veniale quidem est, si necessitas urgeat, aut habeatur dispensatio.

XI. Secunda causa excusans a mortali est brevitatem temporis, seu parvitas materia. Communius autem docent, parvitem temporis esse spatium duarum horarum; quamvis Marcant. apud Tambur. requirat tres horas ad mortale; quæ sententia admitti posset, si aliqualis necessitas, vel alia causa concurreret, quæ de se non est satis ad excusandum. Azor. tamen, & Bonac. apud Dian. part. 2. tract. 15. resolut. 36. putant, unam horam esse tempus notabile. Illud notandum ex Bonac., quod si quis pluribus servis imponat, quod successive laborent quilibet spatio unius horæ, non peccaret mortaliter, quia unum opus cum alio non connectitur: Contra vero si idem pluribus vicibus interpolatis eodem die per horam laboraret, ut dicitur de comedente pluries modica die jejunii.

In operibus autem forensibus die festo prohibitis parvitas materia, quæ a mortali excusat, non est desumenda solum ex brevitatem temporis, sed etiam ex quantitate operis. Quare si venditio, verbi gratia, cum solemnitate celebrata fiat brevi tempore, sed sit res magni momenti, peccatur mortaliter; secus vero si sit res parvi momenti, & brevi fiat.

XII. Tertia causa excusans est Consuetudo approbata; Hæc enim ab omnibus legibus humanis excusat. Propterea primo Cajet., & Suar. ex consuetudine excusant eos, qui cibos coquant, & alia præparant necessaria ad mensam; Et Pal. excusat etiam hæc de causa, qui parant cibos superfluos, & ad delectationem. Secundo, Tolet., Sot. excusant venatores, aucupes, & piscatores, ut sup. diximus. Tertio, Fagund. excusat actiones delineandi imagines, &

& lineas ducendi ad eas postea pingendas; sicut etiam actionem digladiandi. Quarto, Navar., & Rodriq. excusant venditores calceorum. Quinto, Pal. exercitationes militares, quæ fiunt tempore pacis. Sexto, Sanch. qui dum habent segetes, in area trituram vertunt, extendunt, aut separant; necnon hortulanos rigantes olera die festo; & iter agentes comitantes mulos onustos supellectili; necnon molitores, & nundinas. Septimo, Fernand. apud Dian. part. 2. tract. 15. resol. 36. excusat barbitonfores; (& idem potest dici de sutoribus, qui novos calceos die festo calceant) verum communius Doctores de hac consuetudine approbata dubitant, docentque, quod ubi ea est scita, & tolerata a Prælati, procul dubio excuset; alioquin excusari poterunt vel ratione parvitatæ materiæ, si scilicet unum, vel alterum tondeant; vel ex necessitate rusticorum, aut aliorum, quibus non conceditur nisi die festo posse tonderi, aut calceari; vel ex lucro cessante non ordinario; si enina recusent die festo ea peragere, facile barbitonfores, & calceatores a plerisque relinquerentur cum notabili lucri jactura.

XIII. Quarta demum causa excusans est Dispensatio, ad quam procul dubio causa justa requiritur, ut sit licita, & valida, si ab Episcopo concedatur in festis a Papa institutis, ut alias diximus. Potest etiam illam concedere Vicarius Generalis, non quidem ex officio, sed ex speciali mandato; quia quodcumque sapit liberalitatem, & gratiam, ut est dispensatio, non potest ex generali mandato, seu ex concessione Vicariatus a Vicario præstari, sed requiritur speciale mandatum; quod in casu nostro habetur, ut notant Merol., & Barbos. apud Tambur.: Parochus etiam dispensare potest tum ex consuetudine, tum ne

Pars II.

desit parochianis, ad quem in facile occurrentibus, & minutis necessitatibus recurrant; Qua de causa potest etiam in jejuniis Parochus dispensare, ut notat uterque Sanch. Possunt etiam Prælati Regulares cum suis subditis dumtaxat, non vero cum famulis secularibus.

ARTICULUS III.

De Missa die festo audienda:

- I. Probabiliter satisfacit præcepto de missa audienda, qui successive duas missas partes audit, quamvis ordine inverso.
- II. Num partem missæ notabilem omittat, qui incipit illam audire post Evangelium? Aut qui per breve tempus abest, dum fit aut Consecratio, aut Communio?
- III. Quanam dicatur præsentia moralis requisita ad satisfaciendum præcepto audiendi missam?
- IV. Non satisfacit, qui toto tempore missæ consistit peccata sua.
- V. Præsentia moralis haberi potest aliquando, etiam si audiens missam sit extra Ecclesiam; & potest non haberi, etiam si sit intra Ecclesiam. Quid si inter fenestram domus, e qua auditur Missa, & Ecclesiam intercedat via publica?
- VI. Missa in Oratoriis privatis Magnatum a quibusdam familiaribus die festo audiri potest, ita ut non teneantur illam in Ecclesia audire?
- VII. Excusat ab audienda missa Impotentia, Censura, Consuetudo, & dispensatio. Impotentia habetur ab eo, qui sine gravi incommodo illam audire non potest. Quid si lucrum ingens amitteret?
- VIII. Num excusetur puella, qua credit se ab adolescente lascivo concupiscendam, si domo egrediatur?
- IX. Num teneatur privilegiarius missam

S

au-